

Oscar Wilde

Sretni vladar

*s engleskoga preveo
Zlatko Gorjan*

eLektire.skole.hr

Visoko iznad grada na visoku stupu stajao je kip sretnoga vladara. Bio je sav pozlaćen tankim listićima čistoga zlata, oči su mu bile dva sjajna safira, a krupan crven rubin sjao mu na balčaku.

I zaista su mu se jako divili. - Krasan je kao vjetrokaz - primijeti jedan gradski vijećnik koji je želio steći slavu da ima umjetničkoga ukusa - samo nije nipošto tako koristan - nadoveže, jer se je pobojao da ga svijet ne bi smatrao nepraktičnim, a to on zaista nije bio.

- Zašto nisi poput sretnoga vladara? - pitala je njezina majka maloga sinčića koji je plakao za Mjesecom. - Sretni vladar i ne sanja da plače za ičim.

- Veselim se što ima ikoga na svijetu tko je posve sretan - mrmljao je razočarani čovjek gledajući divni kip.

- Baš je kao anđeo - rekoše djeca iz sirotišta kad su izišla iz stolne crkve u skrletnim kabanicama i s čistim bijelim ovratnicima.

- Otkud vi to znate? - reče učitelj matematike - nikada niste vidjeli anđela.

- Ah, jesmo, u našim snovima - odgovoriše djeca; a učitelj matematike namrštio se i uzeo jako strogo gledati jer nije odobravao da djeca sanjaju.

Jedne noći poletjela iznad grada mala lastavica. Prijateljice su joj prije šest tjedana otputovale u Egipat, ali ona je zaostala jer se zaljubila u prekrasnu trsku. Srela ju je rano u proljeće kad je letjela niz rijeku za velikom žutom leptiricom i tako se zanjela njezinim vitkim stasom da je stala i uzela joj govoriti:

- Bih li te ljubila? - reče lastavica koja je voljela govoriti naprečac, a trska joj se duboko poklonila. Tako je ona stala letjeti oko nje, krilima dodirivati vođu i okruživati je srebrnim valićima. To je bilo njezino udvaranje i potrajalo je cijeloga ljeta.

- To je smiješna sklonost - cvrkutale su druge lastavice - trska nema novaca, a previše rođaka - i zaista je rijeka bila puna puncata trske. A kad je došla jesen, odletješe sve lastavice.

Kad su odletjele, ostala ona sama i stala joj dodijavati romantična ljubav. - Ne zna ona razgovarati - reče lastavica - i ja se bojim da nije koketa jer neprestano flertuje s vjetrom.

I zaista, čim vjetar zapuše, trska se dražesno klanjala. - Priznajem da je kućevna - nastavi lasta - ali ja volim putovati, pa bi trebalo da i moja žena voli putovati.

- Hoćeš li sa mnom? - zapita je naposljetku, ali trska odmahne glavom, jer toliko je bila privržena zavičaju.

- Ti si se poigrala sa mnom - vikne lasta. - Ja odlazim k piramidama. Zbogom! - i ona odleti.

Letjela je cio dan, a noću stigla u grad. - Kamo ću svratiti? - reče - valjda se grad pripremio. Onda opazi kip na visokom stupu.

- Na taj ću kip - uzvikne - krasno je mjesto i ima mnogo svježeg zraka. Spustila se dakle baš između stopala sretnoga vladara.

- Ja imam zlatnu spavaću sobu - reče potihom sama sebi kad se ogledala i htjede zaspati; ali baš kad je stavila glavu pod krilo, kapnula na nju krupna kap. - Čudna stvar! - klikne lasta - nema na nebu ni oblaka, zvijezde su sasvim jasne i sjajne, a ipak kiši. Zaista je

strašna klima u sjevernoj Evropi. Trska je voljela kišu, ali to je bila samo njezina sebičnost.

Onda kane druga kap.

- Što koristi taj kip ako ne može zaštititi od kiše? - reče lasta - moram se ogledati za valjanim dimnjakom - i ona odluči odletjeti.

Ali prije nego što je raskrilila krila, kapnula treća kap pa lastavica pogledala gore i spazila... Ah, što je spazila?

Oči sretnoga vladara bile su pune suza i suze su mu tekle niz zlatne obraze. Lice mu je na mjesecini bilo tako krasno da se mala lastavica ražalila.

- Tko si ti? - zapita ona.

- Ja sam sretni vladar.

- Zašto onda plačeš? - zapita lastavica - sasvim si me smočio.

- Dok sam živio i imao ljudsko srce - odgovori kip - nisam znao što su suze jer sam živio u dvorcu Sans-Souci¹ kamo je tuzi zabranjen ulaz. Po danu sam se igrao u vrtu s drugovima, a uvečer sam vodio ples u velikoj dvorani. Oko vrta je bio jako visok zid, ali ja nisam nikada zapitkivao što je za tim zidom jer sve je oko mene bilo tako krasno. Moji su me dvorani zvali sretnim vladarom i zaista sam bio sretan ako je užitak sreća. Tako sam živio i tako sam umro. A sada, kad sam mrtav, uznijeli su me ovamo u visinu te vidim svu rugobu i svu nevolju u svojem gradu, pa iako je moje srce od olova, ipak mora plakati.

- Što, nije od suha zlata - reče lastavica sama sebi. Bila je preuljudna da bi glasno izustila ikakvu osobnu primjedbu.

- Daleko - nastavi kip tihim zvučnim glasom - daleko u maloj uličici ima siromašna kuća. Jedan je prozor otvoren i kroz prozor vidim ženu kako sjedi za stolom. Lice joj je mršavo i jadno, a ruke hrapave i crvene, sasvim izbockane od igle, jer ona je švelja. Veze ona pasiflore² na svilenu haljinu koju će najdražesnija dvorska gospođica kraljičina obući na skorom dvorskom plesu. U kutu u sobi na postelji leži bolestan njezin mali sinčić. U groznici je i ište naranču. Majka nema ništa da mu dâ osim vode iz rijeke i on plače. Lasto, lasto, mala lasto, ne bi li joj ponijela rubin iz mojega balčaka? Noge su mi pričvršćene uz to podnožje i ne mogu se pomaknuti.

- Očekuju me u Egiptu - reče lastavica. - Drugarice mi lete amo-tamo iznad Nila i razgovaraju s krupnim cvijećem lotosovim. Ubrzo će krenuti na noćište u grob velikoga kralja. Kralj je tamo u svojem islikanom lijesu. Omotan je žutim platnom i balzamiran travama. Oko vrata mu je lanac od blijedozelena nefrita, a ruke su mu kao uvelo lišće.

- Lasto, lasto, mala lasto - reče vladar - ne bi li ostala kod mene jednu noć da budeš glasnik moj? Dječak je tako žedan, a majka tako žalosna.

- Ja baš ne volim dječake - odgovori lasta. - Ljetos sam živjela na rijeci, a dva surova dječaka, mlinarovi sinovi, neprestano su bacali za mnom kamenje. Nisu me nikada pogodili, razumije se; mi lastavice predobro letimo da bi nas pogodili, a osim toga ja sam od porodice koja je čuvena zbog hitrine; ali ipak to dokazuje da ne znaju za poštovanje.

No sretni je vladar gledao tako tužno da se mala lasta ražalostila. - Jako je studeno ovdje - reče ona - ostat ću s tobom jednu noć da ti budem glasnik.

¹ *Sans souci* (franc.) - "bez brige"; naziv dvorca pruskoga kralja Fridrika II. blizu Potsdama kraj Berlina (poznat kao omiljelo boravište Voltaireovo).

² *pasiflora* (iz lat. *patis*, trpjeti + *flos, floris*, cvijet) - biljka povijuša bijelih cvjetova, »gospodinova kruna«, »Kristov cvijet«

- Hvala ti, mala lasto - reče vladar.

Tako je lastavica isključala iz vladarova mača veliki rubin i poletjela s rubinom u kljunu preko gradskih krovova.

Preletjela je toranj stolne crkve na kojem su isklesani bijeli mramorni anđeli. Preletjela je palaču i čula plesnu svirku. Krasna djevojka izišla sa svojim dragim na balkon. - Kako su divne zvijezde - reče joj dragi - i kako je divna moć ljubavi!

- Nadam se da će mi haljina biti gotova na vrijeme za dvorski ples - odgovori ona - naredila sam da bude izvezena pasiflorama; ali švelje su tako polagane.

Preletjela lastavica rijeku i ugledala svjetiljke što vise o jarbolima na brodovima. Preletjela geto i vidjela stare Židove kako trguju i na bakrenim zdjelicama broje novac. Naposljetku stigla k siromašnoj kući i zavirila u nju. Dječak se premetao u groznici na krevetu, a majka se izmorila i zaspala. Lastavica skoči u kuću i ostavi veliki rubin na stolu kraj ženina naprstka, zatim poleti polako oko postelje hladeći krilima dječaku čelo. - Kako me ohladi - reče dječak - zacijelo mi je bolje - i on zapadne u sladak drijem.

Lastavica nato odleti natrag k sretnomu vladaru i ispriповijeda mu što je uradila.

- Čudno je - reče ona - ali meni je sada sasvim toplo, premda je tolika studen.

- To je zato jer si učinila dobro djelo - reče vladar. I mala lasta započne misliti, a onda zaspi. Kad god je započinjala misliti, hvatao ju je san.

Kad je svanuo dan, odleti lasta na rijeku i okupa se. - Neobična pojava - reče profesor ornitologije kad je prolazio mostom. - Lasta u zimi!

I napisao je o tom dugom pismo lokalnomu listu. Svi su to pismo spominjali, bilo je puno riječi koje nitko nije razumijevao.

- Noćas ću ja u Egipat - reče lastavica i razdraga se od te misli. Pohodila je sve javne spomenike i dugo sjedila na vrhu tornja. Kud god je dolazila, zivkali su vrapci i govorili među sobom: - Kako ugledan stranac! - i ona se jako veselila.

Kad je Mjesec izišao, odletjela lasta natrag k sretnom vladaru. - Imaš li kakvu poruku za Egipat? - dovikne mu - upravo polazim.

- Lasto, lasto, mala lasto - reče vladar - ne bi li ostala sa mnom još jednu noć?

- Očekuju me u Egiptu - odgovori lastavica. - Sutra će moje drugarice odletjeti k drugomu kataraktu. Voden-konj leži tamo pod sitinom, a na velikom granitnom prijestolju sjedi bog Memnon. Svake noći pazi on na zvijezde, a kad sine zvijezda jutarnjica, ispušta krik radosti, a zatim zašuti. U podne dolaze žuti lavovi piti vode na obalu. Oči im nalikuju na zelene berile, a rika im je glasnija nego rika slapa.

- Lasto, lasto, mala lasto - reče vladar - daleko preko grada vidim mladića u tavanskoj sobici. Nagnuo se nad stol prekriven papirima, a u čaši kraj njega kita je uvelih ljubičica. Kosa mu je smeđa i kuštrava, usne rumene kao mogranj, a oči krupne i sanjarske. Nastoji svršiti dramu kazališnomu ravnatelju, ali mu je prehladno i ne može dalje pisati. Nema ognja u peći, a od gladi je iznemogao.

- Ostat ću još jednu noć s tobom - reče lastavica u koje je zbilja bilo dobro srce. - Bih li mu odnijela koji rubin?

- Jao, nemam više rubina - reče vladar - preostale su mi jedino još oči. Oči su mi od rijetkih safira koji su doneseni iz Indije prije tisuću godina. Isključni mi jedno oko i odnesi mu ga. On će ga prodati draguljaru te će kupiti hrane i drva i dovršiti svoju dramu.

- Dragi vladaru - reče lastavica - ne mogu to učiniti - i ona zaplače.

- Lasto, lasto, mala lasto - reče vladar - učini kako ti nalažem.

- Lastavica isključne dakle vladaru oko i poleti k studentovoj tavanskoj sobici. Prilično je lako bilo ući jer je u krovu bila rupa. Kroz rupu projuri lastavica i uđe u sobu. Mladić je bio sakrio rukama lice i nije čuo lepršanje ptičjih krila, a kad je digao pogled, našao krasan safir gdje leži na uvelim ljubičicama.

- Počinju me cijeniti - kliknuo on - to je od nekoga velikoga obožavatelja. Sada mogu dovršiti svoju dramu - i sav je bio sretan.

Sutradan je lasta odletjela u luku. Sjela na jarbol na veliku brodu i motrila mornare kako uzetima izvlače sanduke iz brodske nutrine. - Drži, hej! - uzvikivali su, kad god se koji sanduk uzdigne.

- Ja ću u Egipat - zaviče lastavica, ali nitko nije pazio na nju, a kad je izišao Mjesec, odleti ona natrag k sretnomu vladaru.

- Došla sam se oprostiti s tobom - dovikne mu.

- Lasto, lasto, mala lasto - reče vladar - ne bi li ostala sa mnom još jednu noć?

- Zima je - odgovori lastavica - i brzo će napadati ledeni snijeg. U Egiptu grije sunce zelene palme, a krokodili leže u mulju i tromo se obaziru. Moje drugarice grade gnijezdo u hramu u Baalbeku, a rumeni i bijeli golubovi motre ih i guču. Dragi vladaru, moram otići od tebe, ali te neću nikada zaboraviti, a na proljeće ću ti donijeti dva krasna dragulja umjesto ovih koje si poklonio. Rubin će biti crveniji od crvene ruže, a safir će se modriti kao pučina morska.

- Dolje na trgu - reče sretni vladar - stoji mala prodavačica šibica. Ispustila je šibice u jakrak pa su se sve pokvarile. Otac će je istući ako ne donese kući novaca te ona plače. Nema ni cipela ni čarapa i gologlava je.

Isključni mi drugo oko i daj ga njoj pa je otac neće tuci.

- Ostat ću s tobom još jednu noć - reče lastavica - ali ti ne mogu isključnuti oko, sasvim ćeš oslijepjeti.

- Lasto, lasto, mala lasto - reče vladar - učini kako ti nalažem.

Isključnula ona dakle i drugo oko vladaru i poletjela s njim. Doletjela prodavačici šibica i ispustila joj dragulj na ruku. - Krasno staklence - zaviknula djevojčica i smijući se potrčala kući.

Lastavica se zatim vrati vladaru. - Sada si slijep - reče mu - ostat ću dakle uz tebe zauvijek.

- Nećeš, mala lasto - reče vladar - moraš krenuti u Egipat.

- Ostat ću s tobom zauvijek - reče lastavica i zaspri do vladarovih nogu.

Svega sutrašnjega dana sjedila je vladaru na ramenu i pripovijedala mu zgone o onome što je vidjela po tuđim zemljama. Pripovijedala mu je o crvenim ibisima što u dugim nizovima stoje na nilskim obalama i kljunom hvataju zlatne ribe; o sfingi koja je stara kao i svijet i živi u pustinji i zna sve; o trgovcima što polako putuju uz svoje deve i nose u ruci jantarne brojanice; o kralju Mjesečevih planina koji je crn kao ebanovina i klanja se golemu kristalu; o velikoj zelenoj zmiji što spava na palmi i ima dvadeset svećenika koji ju hrane medenjacima; i o patuljcima što po veliku jezeru plove na velikim plosnatim listovima i neprestano vojuju s leptirima.

- Draga mala lasto - reče vladar - ti mi pričaš divote, ali divnija je od svega patnja muškaraca i žena. Nijedna tajna nije tako velika kao nevolja. Preleti mojom gradom, mala lasto, i ispriopovijedaj mi što vidiš.

Preletjela dakle lastavica velikim gradom i vidjela bogataše kako se vesele u svojim krasnim domovima, a prosjaci sjede pred vratima. Poletjela po mračnim ulicama i vidjela blijeda lica gladne djece što ravnodušno gledaju na crne ulice. Pod mostom leže dva mala dječaka i zagrlila se da se ugriju. - Kako smo gladni! - vele oni.

- Ne smijete ovdje ležati - doviknuo im stražar i oni krenuli na kišu.

Potom poleti lastavica natrag i ispriповijeda vladaru što je vidjela.

- Pokriven sam finim zlatom - reče vladar - skinu ga s mene list po list i daj ga mojoj sirotninji; živi uvijek misle da ih zlato može usrećiti.

Lastavica isključa suho zlato, list po list, dok nije sretni vladar osvanuo tmuran i siv. List po list suha zlata nosila je sirotninji te se djeci zarumenjela lica i djeca se stala smijati i plesati po ulici. - Sada imamo kruha! - vikala su djeca.

Onda navalio snijeg, a nakon snijega mraz. Ulice se učinile kao da su od srebra, tako su se sjale i blistale; duge se ledenice poput kristalnih bodeža objesile po kućnim strehama, sav je svijet hodao u bundama, a mali dječaci ponaticali crvene kapice i klizali se po ledu.

Sirotoj maloj lasti sve je bilo studenije i studenije, ali nije htjela ostaviti vladara, previše ga je voljela. Kupila je mrve pred pekarovim vratima kad pekar ne bi gledao i nastojala se ugrijati lepršajući krilima.

Ali naposljetku je razabrala da će umrijeti. Smogla je još toliko snage da još jednom uzleti vladaru na rame. - Zbogom, dragi vladaru! - promrmlja - hoćeš li mi dopustiti da ti poljubim ruku?

- Veselim se što ćeš napokon u Egipat, mala lasto - reče vladar - predugo si se zadržala ovdje; ali moraš mi poljubiti usne jer ja te ljubim.

- Neću ja u Egipat - reče lastavica. - Ja ću u dom smrti. Smrt i san sestra su i brat, zar ne?

I ona poljubi sretnomu vladaru usne i sruši se mrtva pred njegove noge.

U taj tren zazvoni u kipu čudan prasak, kao da se nešto slomilo. A to je olovno srce prepuklo napola. Bio je zacijelo strahovito ljut mraz.

Sutradan u rano jutro načelnik se s gradskim vijećnicima šetao dolje po trgu. Kad su prolazili kraj stupa, pogleda on kip i reče: - Bože mili, kako je jadan sretni vladar!

- I zaista je jadan! - uzviknu gradski vijećnici koji su se svagda slagali s načelnikom pa i oni pogledali.

Rubin mu je ispaao iz mača; oči su mu nestale i nije više zlatan - reče načelnik - zaista je jedva bolji od prosjaka!

- Jedva je bolji od prosjaka - rekoše gradski vijećnici.

- A tu mu je do nogu mrtva ptica! - nastavi načelnik. - Moramo zbilja izdati proglas da se pticama ne dopušta skapavati ovdje.

A gradski pisar zabilježi tu napomenu.

Tako su srušili kip sretnoga vladara. - Kad nije više lijep, ne koristi više - rekao profesor umjetnosti na sveučilištu.

Onda rastopili kip u talionici, a načelnik sazvaao skupštinu da se odluči što bi se učinilo s metalom. - Mora biti kakav drugi kip, razumije se - reče on - pa neka bude moj.

- Moj - odvrati svaki gradski vijećnik i oni se posvađali. Kad sam ih posljednji put čuo, još su se svađali.

- Čudna stvar! - reče radnički nadglednik u lijevaonici. - To prepuklo olovno srce neće da se rastopi u talionici. Moramo ga baciti.

Tako su ga bacili na smetlište gdje je ležala i mrtva lastavica.

- Donesi mi dvije najdragocjenije stvari što su u gradu - reče Bog jednom svojem anđelu; a anđeo mu donese olovno srce i mrtvu pticu.

- Pravo si odabrao - reče Bog - jer u mojem raju ta će mala ptica pjevati na sve vijeke, a u mojem zlatnom gradu zauvijek će me hvaliti sretni vladar.

RJEČNIK

Baalbek - antički grad, u današnjem Libanonu, poznat po kompleksu veličanstvenih hramova iz rimskog doba (u antici zvan Heliopolis)

beril (grč.) - vrsta plavozelenog dragog kamena

ebanovina - vrsta crnoga drva

ibis (grč.) - vrsta crvenkaste močvarne ptice koju su Egipćani smatrali svetom

jantar (rus.) - žuto-smeđi dragi kamen koji je nastao od smole

katarakt (grč.) - plitki dijelovi rijeke Nil koji nisu plovni zbog brzaca, stijena i riječnih otočića; na gornjem toku rijeke Nil ima ih ukupno pet, a drugi katarakt nalazi se uzvodno od Abu Simbela (u današnjem Sudanu)

Memnon - u starogrčkoj mitologiji sin egipatskog kralja Titona i boginje Eos (Zore), etiopski kralj; u trojanskom ratu,

budući da mu je kralj Prijam bio stric, borio se na strani Troje, a pogubio ga je Ahilej; nakon toga Zeus je njegov pepeo pretvorio u jato ptica
mogranj - šipak, nar

nefrit (grč.) - vrsta poludragog kamena, žad

ornitologija (grč.) - znanost o pticama

pasiflora (lat.) - biljka povijuša bijelih cvjetova, »gospodinova kruna«, »Kristov cvijet«

rubin (grč.) - vrsta dragog kamena crvene boje

safir (grč.) - vrsta dragog kamena tamnoplave boje

Sans souci (franc. "bez brige") - palača u blizini Potsdama u Njemačkoj, podignuta u 1745-47. godine za pruskog kralja Fridrika Velikog

sitina - rogoz, trska